

Hasan Âli Ediz (1904, Priboy, Sırbistan - 3 Temmuz 1972, İstanbul)

70'e yakın çeviriye imza atmış yetkin ve öncü çevirmenlerimizdendir. Sırbistan'ın Priboy kasabasında doğdu. 1913 yılında İstanbul'a göç etti. 1921 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. 1923'ün 1 Mayıs'ında "komünist bildirileri dağıttığı" için tutuklandı. Nisan 1924'te Askeri Tıp Akademisinden atıldı. 1925'te Sovyetler Birliği'ne gitti. Orada kaldığı beş yıl içinde bir yandan siyasal faaliyetlerini sürdürürken bir yandan da tıp eğitimine devam etti. Türkiye'ye döndükten sonra, 1930-1935 yılları arasında hapis yattı. Sonraki yıllarda kendini tümüyle yazarlığa ve çevirmenliğe verdi. Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Klasikleri dizisinin gerçekleşmesine önemli katkısı oldu. Fransızca, Rusça ve Sırpça bilen Ediz, pek çok klasik ve çağdaş yapıtı Türkçeye kazandırdı. *Suç ve Ceza* (Dostoyevski), *Anna Karenina* (Tolstoy), *Seçme Hikâyeler* (Çehov, 2 cilt), *Duman* (Turgenev), *Mayıs Gecesi* (Gogol), *Ekmeğimi Kazanırken* (Gorki), *Benim Üniversitelerim* (Gorki), *Şvayk Karakolda* (Yaroslav Hašek); Yordam Edebiyat'ın yayımladığı Hasan Âli Ediz çevirilerinden bazılarıdır.

Eserin Önceki Türkçe Basımı:
Yeditepe Yayınları, 1966, İstanbul

YAROSLAV HAŞEK

ŞVAYK
KARAKOLDA

ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
HASAN ÂLİ EDİZ

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 120 • **Şvayk Karakolda** • Yaroslav Haşek
ISBN 978-605-172-540-6 • *Türkçesi: Hasan Âli Ediz*
Düzeltilme: Safa Enis Sağlık • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • Birinci Basım: Mayıs 2022
© Yordam Kitap, 2021

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

Ş VAYK
K A R A K O L D A

Ö Y K Ü

İÇİNDEKİLER

YAROSLAV HAŞEK ÜZERİNE / <i>Hasan Âli Ediz</i>	9
ŞVAYK KARAKOLDA	15
İMPARATOR FRANSUVA JOZEF'İN PORTRESİ	25
AŞK, AŞK, SEN HER ŞEYDEN GÜÇLÜSÜN	31
PAN FLORENTIN İLE HOHOLKA	36
ABLAMIN EVLENİŞİ	40
İÇKİ DÜŞMANLARI	45
KARAUŞ İÇKİYE NASIL BAŞLADI?	51
CİNAYET ROMANI	54
DEDEKTİF BÜROSU	57
SAAT HIRSIZI	61
ADALETİN BELİRMESİ	65
BİR KEDİNİN BAŞINA GELENLER	71
KÖY BEKÇİSİ SEÇİMİ	76
SOSYAL FARKLAR	81
KURTARILDI	85
KÖPEKBALIĞI VE ÜÇ KİŞİ	89
CİDDİ BİR MÜESSESE	96
NASIL KÖPEK TİCARETİ YAPTIM?	104
GAZETECİLİK HAYATIMDAN	115
MALİ KRİZ	121
CANDAN İKİ ARKADAŞ	124
AHLAK DERSİ	128
ÖLÜ SEÇMEN	132

ÇOCUK HAPİSHANESİNDE BİR ORUÇ GÜNÜ	137
BOĞULMAKTA OLAN BİR ADAMI NASIL KURTARDIM?	142
MEMLEKETE DÖNÜŞ	147
KİTAPLIK MEMURU ÇABUN'UN KÜLHANBEYLİĞİ	152
KAPICI YAKUBEK'İN YASI	157
KÖPEK BAÇI'NIN ZEKÂSI	161
MİLAN ŞPATİNA NASIL DİNSİZ OLDU?	165
TARLA FARESİ	171
BABALAR VE ÇOCUKLAR	183

YAROSLAV HAŞEK ÜZERİNE

Hasan Âli Ediz

Arena Tiyatrosu olmasaydı *Aslan Asker Şvayk*'ın yaratıcısı Yaroslav Haşek'i belki bir süre daha gerektiği gibi tanıyamayacaktık. Oysa, çağımızın Cervantes'i diye ün alan Haşek, çoktandır dünya edebiyat tarihine girmiş, eserleri çeşitli dillere çevrilmiş, serüvenlerle dolu hayatı üzerine cilt cilt kitap yazılmıştır.

Haşek, yıllar boyunca, gerçek olmaktan çok fantastik bir yazar olarak bilindi. Çünkü hayatı, öylesine serüvenlerle dolu, öylesine çeşitli, öylesine karışık ki, onun üzerine yazılanlardan hangisinin uydurma, hangisinin gerçek olduğunu ayırt etmek bugün bile zordur. Tamamıyla uydurma sandığımız, gerçek hayatta yeri olmasına ihtimal vermediğimiz bir hikâyesinin, Haşek'in başından geçmiş birçok olaydan biri olduğunu öğrendiğimiz zaman, haklı bir şaşkınlığa kapılmaktan kendimizi alamıyoruz. Bu çeşit hikâyelerle olaylar, birbiriyle sarmaş dolaş olarak çoğaldığı ölçüde, uydurmanın nerede bitip gerçeğin nerede başladığını bir türlü kestiremiyor, Haşek'in yaşantısı üzerine okuduğumuz birçok şeyi de uydurma sanıyoruz. İşte, Haşek'in biyografisini yazanlardan çoğunu şaşırtan da budur. Ölümü üzerinden şu kadar yıl geçmesine, hakkında ciltlerce kitap yazılmasına rağmen, yine de Haşek'in doğru dürüst bir biyografisinin yazıldığını sanmıyoruz.

Haşek Kimdir?

Yaroslav Haşek, 1883 yılı Nisan'ının 30'unda Prag şehrinde doğdu. Haşek ailesinin kökleri, on altıncı yüzyıla kadar uzanır. Haşek'in dedesi František Haşek, Çekoslovakya'nın bağımsızlığı

için savaşmış, 1848 devrim hareketlerine katılmış bir adamdır. Haşek'in babası Jozef Haşek, Prag okullarından birinde öğretmendi. Genç yaşta kansere tutulduğu için kendini içkiye vermişti. Haşek'in içkiciliği de belki babasından gelmektedir.

Öğrenimi

Haşek ilköğrenimini Prag şehrinde yaptı. Bir süre lisede okudu. Zeki olmasına rağmen hiçbir zaman iyi bir öğrenci olamadı. Aşırı denecek kadar yaramazdı. Bir öğrenci gösterisine katıldığı için 1897'de liseden kovuldu. O sıralarda Çekoslovakya'da ulusal kurtuluş için yapılmakta olan savaş en yüksek kerteğe varmıştı. Bütün Çekoslovakya, özellikle bir kültür merkezi olan Prag şehri kaynaşma halinde idi. Şehirde sıkıyönetim ilan olunmuştu. Hareketli ve ateşli bir çocuk olan Haşek, bu olaylara seyirci kalamazdı. Avusturya jandarması, on dört yaşındaki Haşek'i, cepleri taşlarla dolu olarak, üniversiteli bir öğrenci topluluğu arasında yakaladı. Haşek, cebindeki bu suçsuz taşları sadece bir koleksiyon merakı yüzünden topladığını iddia ettiyse de derdini dinletemedi. Prag'daki Avusturya Lisesi, nümayiş günü cepleri taş dolu yakalanan bir öğrenciyi okulda tutmayı uygun bulmadı.

Eczacı Çıraklığı

Haşek, okuldan kovulunca çalışmak zorunda kaldı. O sıralarda babası da ölmüş, aile yükü Haşek'in omuzlarına yüklenmişti. Annesi oğluna iş bulmak için birçok kapılar aşındırmıştı. En sonunda Kokoşka adlı birinin eczanesine çırak olarak verildi. Haşek eczacı çıraklığında uzun bir süre kalmamakla birlikte, bu onun hayatında bir dönüm noktası oldu. Haşek, hayatının bu parçasını daima büyük bir zevkle, büyük bir heyecanla anmıştır. Nitekim onun bu eczane ile ilgili izlenimlerini "Eski Eczanede" adlı hikâyesinde okumak mümkündür.

Okuma ve Şiir Yazma Merakı

Haşek'in eczanedeki işi çok değildi. Boş vakitlerinde eczanenin terasına çıkar, o sıralarda kendisinde uyanan okuma merakını gidermeye çalışırdı. Haşek'in o sıralarda en çok sevdiği yazarlar, Cervantes, Dickens, Gogol, Tolstoy idi. Yine o sıralarda en beğendiği eser *Don Kişot* idi. Haşek bir süre eczacı çıraklığı yaptıktan sonra, kendi isteğinden çok annesinin ısrarıyla ticaret okuluna girdi. Haşek'in ilk kalem denemeleri bu sıralara rastlar. Haşek yine bu sıralarda, biraz da Gorki'yi taklit etmiş olmak için birkaç arkadaşıyla Çekoslovakya içinde bir geziye çıktı. Bu gezinin izlenimlerini, sonraları bazı gazete ve dergilerde yayımladı.

Haşek'in şiir yazma merakı da yine bu sıralarda başladı. Şiirlerini küçük bir kitapta topladı. Ama beğenilmedi. O zaman Haşek yirmi yaşlarında idi. Bu tarihlerde edebiyatla ilgilenmeye başladı. Yine bu tarihlerde ticaret okulunu bitirdi.

Annesinin ısrarıyla Slavya Bankasına memur olarak girdi. Ama Haşek'in banka memurluğu da uzun sürmedi. İngiliz-Boer Savaşı başlamıştı. Bütün Çek aydınları gibi Haşek de Boerlere sempati duyuyor, İngilizleri haksız buluyordu. Gönüllü olarak Boer ordusuna yazılmak üzere Çekoslovakya'dan ayrıldı. Gerçi Sicilya'dan öteye gidemedi. Ama bu davranışı banka ile ilişkisinin kesilmesine sebep oldu. Bundan sonra da hiçbir zaman memurluk hayatına dönmedi. Profesyonel olarak gazetelerde çalışmaya başladı.

Gazeteciliği

Haşek, gazeteciliğin ilk basamağı olan muhabirliğe başladı. Bu ilk yazılarında bile onun engin hayal gücünü, keskin mizahını sezmemek mümkün değildi. Polis muhabirliği yaptığı sıralarda bir gün koca Prag şehrinde ne bir cinayet ne bir hırsızlık ne de bir yankesicilik olmuştu. Ama Haşek, gazetesine eli boş dönecek kişilerden değildi. Hemen meyhanelerden birine girdi.

Günün en heyecanlı polis olaylarından birini uydurup gazetesine götürdü.

Haşek, en yalın polis olaylarını bile herkesin yazdığı biçimde yazmazdı. Bunlara biraz alay, biraz yergi çeşnisi katardı. Bazen bu çeşninin dozunu kaçırdığı olurdu. O zaman, kendisini dövme için gazete idarehanesine kadar gelen eli sopalı kişilerden kurtulmak için bir hayli çaba harcaması ve kurnazlık göstermesi gerekirdi.

Bir aralık *Kadın Dergisi*'nin, bir süre de *Hayvanlar Dünyası* dergisinin sekreterliğini yaptı. Bu dergiler de onun fantezisinde kurtulamadılar. Günün birinde *Hayvanlar Dünyası* dergisinde Brezilyalı bir profesör, on altı kanatlı bir sinek keşfetmiş, sinek bu kanatlarını sıcak havalarda bir yelpaze gibi kullanarak kendini sıcaktan koruyormuş. Tabii yazının altında Yaroslav Haşek imzası vardı. Buna benzer, ortalığı birbirine katan birkaç yazıdan sonra Haşek'in *Hayvanlar Dünyası* dergisiyle ilişkisini kestiler.

Haşek Meşhur Oluyor

Bir derginin kapısı Haşek'e kapanırken birkaç derginin kapısı birden ona açılıyordu. Böylece Haşek, olumlu ve olumsuz yönlerde olmak üzere gittikçe tanınıyordu. Çekoslovakya'nın bazı çevreleri onu göklere çıkarırken bazı çevreleri de onu yerin dibine batırıyorlardı. Haşek'i beğenmeyenler, ona saldıranlar, kendilerini onun alaycı hikâyelerinin kişilerine benzetenler, onun bu çeşit hikâyelerine konu olanlardı. Bunun dışında, onun prensipsiz alaycılığına, aşırı içkiciliğine kızanlar da vardı. Ama bütün bunlara rağmen gazeteler ve dergiler, "bu sempatik serseri"nin yazılarını, hikâyelerini yayımlamak için can atıyorlardı.

1914-1918 Birinci Dünya Savaşı, Haşek'in bir yazar olarak çalışmalarına engel oldu. Haşek, 1915 yılında silah altına alınarak Doğu cephesine gönderildi. Orada Ruslara esir oldu. Ancak savaşın sonunda Çekoslovakya'ya dönebildi. Bundan sonra da en ünlü eseri olan *Aslan Asker Şvayk*'i yazdı.

Sanatındaki Özellik

Haşek, gerek kafa yapısı gerek yaşayışı bakımından metotlu bir çalışmaya yatkın değildi. Bundan ötürü de bütün zekâsına ve kabiliyetine rağmen ne bir edebiyat okulunun önderi oldu ne de Çek diline bir yenilik getirdi. Ama buna karşılık, hikâyelerinde, hiçbir Çek yazarının yazılarında görülmeyen bir başka özellik vardı. Haşek, o zamana kadar ya hiç işlenmemiş ya da çok az işlenmiş bir konuyu seçmişti. Bu konu, yüzyıllar boyunca Çekoslovakya'yı boyunduruğu altında bulduran Habsburg Monarşisi idi. Gerçekten de Haşek kadar hiçbir Çek yazar gerek sosyal gerek politik bakımdan çürümeye ve dağılmaya yüz tutmuş Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bu kokmuş ve gülünç yanlarını böylesine güçlü, böylesine ustalıklı yermemişti. Bundan ötürüdür ki, Avusturya-Macar sansürü Haşek adının duyulmasına ve yayılmasına elinden geldiği kadar engel olmuş, Haşek ancak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra kendini duyurabilmiştir.

Aslan Asker Şvayk

Her şeyden önce gülünçlü ve alaycı hikâyelerin yazarı olarak Haşek'in en ünlü, en yaygın eseri *Aslan Asker Şvayk*'tır. Eserin konusu, Asker Şvayk'ın, Avusturya-Macaristan ordusunda başından geçenlerdir. Ama Haşek'in biyografisini yazan yazarlardan birçoğunun haklı olarak belirttikleri gibi, *Aslan Asker Şvayk*'ta sözü edilen ve savaşta geçmiş gibi gösterilen olaylardan birçoğu, savaştan önce Haşek'in başından geçmiş olaylardır.

Nitekim, *Şvayk* ilkin 1912 yılında yayımlanmıştır. Ama eserde söz konusu edilen olaylardan birçoğu, Avusturya-Macar sansürünün isteklerine uygun yazıldığı için, o zamanlar bu eser pek dikkat çekmemiştir. Haşek savaştan dönünce, eserini yeniden ele almış, savaşta başından geçen serüvenleri de katarak, dünya dillerine çevrilen ünlü *Aslan Asker Şvayk*'ı meydana getirmiştir.

Eserin 1912’de yazılan bölümü, bu eserde “Şvayk’ın Savaştan Önceki Serüvenleri” başlığı altında yer almıştır.

Ama ne olursa olsun, Şvayk’ın ister savaştan önce ister savaş sırasında başından geçenler, doğrudan doğruya Haşek’in başından geçenlerdir. Zaten Haşek’in bütün hikâye kişileri de birer Şvayk, yani birer Haşek’tir. Haşek, çeşitli işler arasında, bir aralık köpek satıcılığı da yapmıştı. İşte, “Nasıl Köpek Ticareti Yaptım?” hikâyesinin kişisi Çijik, Şvayk’tan, yani Haşek’ten başkası değildir. Öte yandan, “Köpekbalığı ve Üç Kişi” adlı hikâyesinin üç kişisinden biri, *Hayvanlar Dünyası* dergisinin yazarı, yani Haşek’tir. Nitekim, “İmparator Fransuva Jozef’in Portresi” adlı hikâyedeki Petişka, *Aslan Asker Şvayk*’taki birahaneci Palivets’in tıpatıp bir benzeridir.

Haşek, 23 Ocak 1923’te, henüz genç denecek bir yaşta Prag şehrinde öldü. Ondan ilk hikâye kitabı 1944 yılında Türkçede yayımlanmıştır.

ŞVAYK KARAKOLDA

SARAYEVO suikastı, Emniyet Müdürlüğünü birçok kurbanla doldurdu. Bunları, birbiri peşinden Emniyet Müdürlüğünün nezarethanesine getiriyorlardı. Nezarethanenin amiri olan ihtiyar polis komiseri, gelenleri babacanca bir homurtu ile karşılıyordu.

“Şu Ferdinand da size pahalıya oturacak ha!”

Şvayk'ı, birinci kattaki birçok odalardan birine tıktıkları zaman, odada altı kişi vardı. Bunlardan beşi bir masanın etrafına toplanmıştı. Orta yaşlı bir adam olan altıncısı ise âdeta ötekilerden uzaklaşmak istiyormuş gibi bir başına köşedeki karyolalardan birine oturmuştu. Şvayk, birbiri ardınca hepsine, buraya niçin getirildiklerini sordu. Masanın başında oturmakta olan beşinden de aşağı yukarı şu aynı cevabı aldı:

“Sarayevo işinden ötürü.”

“Ferdinand'dan ötürü.”

“Avusturya veliahtının öldürülmesi ile ilgili olarak.”

“Ferdinand'dan ötürü.”

“Sarayevo'da Avusturya veliahtını öldürdükleri için.”

Masanın başındaki beş kişiden ayrı olarak oturmuş olan altıncısı ise, soymak için adam öldürmeye kalkıştığını, kendisinden de şüphelenmesinler diye bu beş kişi ile bir ilişik kurmak istemediğini söyledi. Şvayk, buraya nasıl düştüklerini belki de onuncu seferdir anlatan suikastçılar grubunun yanına oturdu.

Birinden başka hepsi de ya meyhanede ya birahane de ya da kahvehane de yakalanmışlardı. Bunların içinden yalnız gözleri ağlamaklı, gözlüklü, çok şişman biri evinde yakalanmıştı. Onu, Sarayevo cinayetinden iki gün önce, Barişki Meyhanesinde,

Teknik Üniversite öğrencilerinden iki Sırp gencinin içki parasını ödediği için yakalamışlardı. Daha sonra onu, Milli Emniyet ajanlarından Briski, sarhoş bir halde, yine o Sırp gençleriyle bir arada, bir başka lokalde, Tsepnaya Caddesindeki Montmartre Lokalinde görmüştü. Kendisi, imzaladığı zabıtta da kabul ettiği üzere, bu gençlerin bu lokantadaki masraflarını da ödemişti.

Bu zat, ilk götürüldüğü polis karakolunda, kendisine sorulan bütün sorulara yüksek sesle, hep şu basmakalıp cümleyi tekrarlamıştı:

“Benim bir kırtasiye dükkânım var.”

Kendisine hep:

“Bu seni haklı çıkarmaz!” demişlerdi.

Masa başında oturanlardan ikincisinin de meyhanede başı derde girmişti. Bu, kısa boylu bir tarih öğretmeni idi. Meyhane sahibine, tarihteki önemli suikastların bir tarihçesini yaparken kendisini yakalamışlardı. Tarih öğretmeni tam da o sırada, düşüncesini şöyle özetliyordu:

“Suikast düşüncesi, tıpkı Kristof Kolomb’un yumurtası kadar basittir.”

Karakolda sorgusu yapılırken, polis komiseri, onun yaptığı özetlemeyi şu sözlerle tamamlamıştı:

“Sizi hapishanenin beklemesi kadar basittir.”

Üçüncü suikastçı, Dobrolüb adlı hayırsever bir derneğin başkanı idi. Sarayevo’da suikastın yapıldığı gün, Dobrolüb Derneği üyeleri, çalgılı bir kır gezintisine çıkmışlardı. Dernek üyeleri kırdaki çalgı çalarak gülüp eğlenirken, bir jandarma çavuşu yanlarına gelmiş, bütün Avusturya’da yas ilan edildiği için hemen eğlentiye son vermelerini emretmişti. Dernek başkanı babacan bir eda ile:

“Bir dakikacık izin verin,” demişti. “Şimdi mızıka ‘Hey Slavlar!’ şarkısını çalacak. Onu çalsın, hemen eğlentiye paydos ederiz!”

Şimdi bu zat, başını önüne eğmiş bir halde oturuyor, kendi kendine söylüyordu.

“Ağustos’ta derneğin kongresi yapılacak! Şayet bu kongrede bulunmazsam beni dernek başkanlığına seçmezler. On yıldır üst üste dernek başkanlığına hep beni seçiyorlardı. Tekrar seçilmezsem, bu felakete katlanamam.”

Merhum Ferdinand, dördüncü suikastçıya yaman bir oyun oynamıştı. Doğru sözlü, doğru özlü, şövalye yaradılışlı bir kişi olan bu suikastçı, tam iki gün, Ferdinand ile ilgili bütün konuşmalardan kaçınmıştı. Üçüncü günün akşamı bir kahvehanede arkadaşlarıyla kâğıt oyunu oynarken el ona gelmiş, o da:

“Yedinci el, Sarayev’deki gibi!” sözlerini ağzından çıkarıvermişti.

Avusturya veliahtının öldürülüşüyle ilgili olarak yakalandığını söyleyen masanın başındakilerden beşincisi, hâlâ öylesine bir dehşet içinde idi ki, kabarık saçları, çok tüylü İngiliz Pincher köpeklerini andırıyordu. Yakalandığı birahane de Ferdinand ile ilgili olarak ne bir söz söylemiş ne de suikastla ilgili bir gazete okumuştu.

Masasında bir başına otururken, tanımadığı biri gelip karşısına çökmüş ve damdan düşer gibi hemen:

“Okudunuz mu?” diye sormuş.

“Hiçbir şey okumadım.”

“Duydunuz mu?”

“Hayır, hiçbir şey duymadım.”

“Biliyor musunuz ne oldu?”

“Hayır, bilmiyorum. Hem, genel olarak, olup bitenler beni ilgilendirmez!”

“Ama bu olayın sizi ilgilendirmesi gerek.”

“Neyin beni ilgilendirmesi gerektiğini bilmiyorum. Ben puro içer, birkaç duble bira yuvarlar ve yemek yerim. Gazeteleri hiç okumam. Çünkü gazeteler yalan söyler. Sınırlarımı ne diye bozayım?”

“Sarayev’deki cinayet de sizi ilgilendirmez mi?”

“Beni hiçbir cinayet ilgilendirmez. Bu cinayet ister Prag’da ister Sarayevo’da ister Londra’da olsun. Benim için fark etmez. Bu işle ilgili müesseseler var, mahkemeler var, polis var. Herhangi bir yerde birini öldürmüşlerse, demek öyle olması gerekiyormuş. Budalalık edip de kendini öldürtmeseydi.”

Bu zat, bu son sözlerle konuşmasını kesmek zorunda kalmış. Bundan başlayarak da her beş dakikada bir yüksek sesle:

“Benim hiçbir suçum yok! Ben suçsuzum!” demeye başlamış.

O, bu sözleri, Emniyet Müdürlüğünün kapısında da bağıra bağıra tekrarlardı. O, bu sözleri, Prag Ağır Ceza Mahkemesinde de tekrarlayacaktır. Yine bu sözlerle, hapishanedeki hüccesine girecektir.

Şvayk, bütün bu korkunç suikast olaylarını dinledikten sonra oradakilerin hepsine durumlarının ümitsizliğini anlatmayı uygun buldu:

“Bizim hepimizin hali harap,” gibi avutucu laflarla söze başladı. “Bu işten hiçbirinize, yani hiçbirimize zarar gelmeyeceğini düşünmeniz tamamıyla saçmadır. Biz polise niçin maaş veriyoruz? Uzun dillerimizden ötürü bizi cezalandırsın diye değil mi? Mademki veliahtların öldürülmesi gibi korkunç bir devir gelip çatmıştır, bizi yakalayıp Emniyet Müdürlüğüne getirmiş olmalarına hiç şaşmamalıyız! Bütün bunlar, çevrede etki uyandırmak için, cenaze töreninden önce Ferdinand’a reklam olsun diye yapılıyor. Burada ne kadar çok olursak bizim için o kadar iyidir. Çünkü daha çok eğlenmiş oluruz. Ben askerken, bir gün böyle bölüğün yarısını içeri tıkmışlardı. Değil yalnız askerî mahkemelerde, sivil mahkemelerde de ne kadar suçsuz insan mahkûm olmuştur. Çok iyi hatırlıyorum, kadının birini yeni doğurduğu ikizlerini boğmakla suçlayıp mahkûm etmişlerdi. Oysa kadın, ikizleri öldürmesine imkân olmadığını, çünkü ikiz değil bir kız çocuğu doğurduğunu, bunu da boğmuş olduğunu söylediği halde, kimse kadının gözünün yaşına bakmadı. Kadın, iki kişiyi öldürmekten ceza yedi. Ya da Noel gecesi çerçi dükkânına giren

şu çingeneyi alalım. Adamcağız ısınmak için oraya girdiğine yemin ettiyse de kimse sözüne inanmadı. Adaletin eline düştün mü hapı yuttun demektir. Bu kaçınılmaz bir fenalıktır. Ama şunu da kabul etmeliyiz ki bütün insanlar sanıldığı kadar kötü değildir. Lakin, namuslu bir insanı hergele bir insandan nasıl ayırt edebilirsiniz? Özellikle Ferdinand'ı öbür dünyaya gönderdikleri bir sırada... Ben askerde iken bir gün, atış alanında bir köpeği öldürmüşlerdi. Meğer köpek bizim yüzbaşınınmış! Yüzbaşı bunu haber alınca, hemen bizi topladı, soldan saydırarak, her onuncuyu birer adım dışarı çıkardı. Anlayacağınız üzere, ben de onuncu idim. Esas vaziyetinde duruyor, hiç kıymılamıyorduk. Yüzbaşı, önümüzde dolaşüyor ve avazı çıktığı kadar bağıırıyordu: 'Serseriler! Haydular! Hergeleler!.. Bu köpek yüzünden topunuzun akıbetini meçhul kılacağım! Hepinizi kurşuna dizdirmeli! Size merhamet caiz değil! Hepinize iki hafta izinsizlik cezası veriyorum!' Görüyorsunuz ya! O gün söz konusu olan bir köpekti, şimdi koskoca bir veliaht! Ortalığın gözünü korkutmak lazım ki cenaze töreni daha fiyakalı olsun!"

Saçları kabarık adam:

"Ben suçsuzum, ben suçsuzum," deyip duruyordu.

"Hazreti İsa da suçsuzdu ama gene de çarmıha gerildi. Hiçbir yerde, hiçbir zamanda, hiçbir kimse suçsuz adamın alın yazısıyla ilgilenmemiştir. Askerde iken bize, 'Ağzını kapa, vazifeni yap!' derlerdi. Bundan iyisi de yok!"

Şvayk karyolaya uzandı, günahsız bir insan gibi uyudu. Bu arada yeniden iki kişi daha getirdiler. Bunlardan biri Bosnalı idi. Boyuna odanın içinde dolaşılıyor, dişlerini gıcırdatıyor, durmadan küfrediyordu. Yakalandığı zaman elinden alınan işportasının, içindeki mallarla kaybolmasından korkuyordu.

Gelenlerden ikincisi, Şvayk'ın dostu birahaneci Palivets'ti. Ahababı Şvayk'ı görünce onu uyandırdı. Acıklı bir sesle:

"Gördün mü Şvayk, beni de getirdiler," dedi.

Şvayk, candan bir sesle ahababının elini sıkarak:

“Çok sevindim,” dedi. “O adamın sözünü tutacağını zaten biliyordum. Seni almaya geleceğini vaat etmişti. Tabii sözünü tutması gerekirdi.”

Palivets bunun tam tersini düşünüyordu. Bu biçim sözleri tutmanın beş para bile değeri olmadığını söyledi. Sonra Şvayk’ın kulağına eğilerek, yavaşça öteki tutukluların hırsız olup olmadıklarını sordu. Çünkü böyle bir şey, bir tüccar olmak sıfatıyla, onun için zararlı olabilirdi.

Şvayk, soymak için adam öldürmeye kalkışan birinden başka, buradakilerin hepsinin veliht yüzünden yakalandıklarını anlattı. Bu cevap Palivets’in onuruna dokundu. Kendisinin, kiti-piyoz bir veliht yüzünden değil, doğrudan doğruya imparator yüzünden buraya getirildiğini söyledi. Bu sözler, oradakilerin hepsini ilgilendirdi. Bunun üzerine Palivets, sineklerin imparator hazretlerinin üzerine nasıl pislediklerini anlattı:

“Efendim,” dedi, “dün birahaneme sivil bir polis geldi. Şuradan buradan konuşurken gözü yerde bir kenarda durmakta olan İmparator Fransuva Jozef Hazretlerinin resmine ilişti. ‘Bu resmin burada işi ne? Niye duvardaki yerinde durmuyor?’ diye sordu. Ben imparator hazretlerinin suratına sineklerin pislediğini, sinek boku içindeki bir resmin duvarda durmasının uygun olmayacağını düşünerek bir kenara koyduğumu söyler söylemez bir kızılca kıyamettir koptu. İşte beni bunun için buraya getirdiler. Ama beni hapishaneye düşüren o sineklerin alacağı olsun!..”

Şvayk yine uykuya yattı, ama fazla uyuyamadı. Çünkü onu sorguya çağırmışlardı.

Şvayk, Birinci Şubenin merdivenlerinden tırmanırken, çektiği acının farkında bile olmadan, haçını sırtında şikâyetsizce Golgota’ya* taşıyordu. Merdivenlerde, “Yere tükürmek yasaktır!” yazısını okuyunca, yanındaki polisten, tükürük hokkasına tükürmek için izin istedi. Yüzü saflığından pırıl pırıl yanarak:

* Hıristiyan inancına göre, Kudüs yakınlarında, İsa’nın çarmıha gerildiği dağın adı.
-çev.

“Cümlenize iyi akşamlar baylar, her birinize ayrı ayrı iyi akşamlar!” sözleriyle sorgunun yapıldığı odaya girdi.

Cevap yerine, birisi boş göğsüne bir yumruk indirdi ve onu bir masaya doğru itti.

Masanın başında, neredeyse şimdi Lombrozo'nun *Cani Tip-leri* kitabının sayfaları arasından fırlamış, bakışlarında yabancı bir sertlik okunan, soğuk memur suratlı biri oturuyordu. Sert bakışlarıyla Şvayk'ı süzükten sonra:

“Aptallık numarası yapma!” dedi.

Şvayk, çok ciddi:

“Zaten böyle bir şey düşünmüyorum,” dedi. “Ben resmen aptalım. Aptallığımdan ötürü askerlikte beni çürüğe çıkarmışlardı. Özel bir komisyon beni aptal olarak kabul etti. Ya, işte böyle efendimiz.”

Cani suratlı adam dişlerini gıcırdattı:

“İşlediğiniz suçlarla ilgili olarak size yöneltilen suçlamalar, tamamıyla sağlıklı olduğunuzu ispatlıyor!”

Bu sözlerden sonra, canı suratlı adam, hükümeti devirme suçundan başlayarak, imparator hazretlerine ve hanedan üyelerine hakarete bulunmak suçlarına varıncaya kadar Şvayk'ın işlediği çeşitli suçları saydı. Bu suçların başında, Velihaft Ferdinand'ın öldürülmesini uygun bulma ve bununla ilgili başka suçlar gelmekteydi. Bütün bu suçlar, genel bir yerde işlendiğine göre, araya kışkırtma suçu da girmekteydi.

Sert bakışlı adam:

“Eee, bütün bunlara ne diyeceksiniz bakalım?” diye sordu.

Saf bir eda ile Şvayk:

“Bu kadarı yetmez mi?” dedi. “Her şeyin fazlası zarar.”

“Demek kabul ediyorsunuz?”

“Ben hepsini kabul ediyorum. Sertlik gerek. Sert olmadan hiç kimse, hiçbir şey elde edemez! Mesela ben askerken...”

Odanın bir başka masasında oturmakta olan bir polis komiseri:

“Çeneni kapa!” diye bağırdı. “Ancak size sorulduğu zaman konuşabilirsiniz! Anladınız mı?”

Şvayk:

“Anlamaz olur muyum efendim? Yüksek müsaadenizle arz edeyim ki hepsini anlıyorum. Hem, söylediğiniz her şeyi dikkate alacağım!”

“Kiminle düşüp kalkıyorsunuz?”

“Hizmetçi kadınla, yüksek efendimiz.”

“Onu demek istemiyorum. Politik çevrelerden tanıdığınız kimse yok mu?”

“Olmaz olur mu, yüksek efendimiz? Her gün *Milli Politika* gazetesinin akşam sayısını alıyorum.”

Yabani suratlı adam:

“Çık dışarı ulan!” diye kükredi.

Şvayk’ı odadan çıkarırlarken:

“İyi geceler, yüksek efendimiz,” dedi.

Odasına dönen Şvayk, oda arkadaşlarına, bunun bir kovuşturma olmayıp bir komedy olduğunu söyledi.

“Biraz bağırip çağırıyolar, sonra da kapı dışarı koyuyorlar,” dedi ve sözlerine şunu ekledi: “Eskiden daha kötü imiş. Bir kitapta okumuştum. Sanıklar suçsuz olduklarını ispatlamak için ya kızgın demirler üzerinde yalınayak yürümek ya da eritilmiş kurşun içmek zorunda kalırlarmış. Suçu kabul etmeyenlerin, her şeyi söylemeyenlerin ayaklarını İspanyol cenderesine sokuyorlarmış. Bu duruma düşenler, sanki vücutlarından et koparıyorlarmış gibi korkunç çığlıklar atarlarmış. Bu çığlıklar, adam su geçmez bir çuvalın içinde Eliskin Köprüsünden suya atılıncaya kadar sürermiş. Bu çok korkunç bir şeymiş!.. Sonra adamı ya dörde bölerler ya müzenin yanında kazığa geçirirlermiş. Sanıkları, aklıktan ölmek üzere bir çukura attıkları zaman, bu cezaya çarptırılanlar âdeta dünyaya yeniden gelmiş gibi olurlarmış. Şimdi hapishanede yatmak ne ki? Adamı ne dörde bölüyorlar

ne de kazığa geçiriyorlar. Karyolamız var, masamız var, iskemlemiz var... Birbirimizi rahatsız etmiyoruz. Çorbamızı veriyorlar, ekmeğimizi veriyorlar... Suyumuzu getiriyorlar... Hela burnumuzun dibinde... Her şeyde bir ilerleme var. Gerçi sorguya çekildiğimiz yer biraz uzakça... Üç merdiven tırmanmak gerekiyor. Ama neme lazım, merdivenler pek temiz ve hareketli... Biri aşağı inerken biri yukarı çıkıyor. İhtiyarı, genci, kadını, erkeği, hepsi var. Yalnız olmadığı için insan bayağı seviniyor. Herkes kendi yolunca rahat rahat gidiyor. Sorgu sırasında, ‘Dörde bölünmek mi, yoksa ateşte yakılmak mı istiyorsun?’ gibi bir soru ile karşılaşmak korkusu da yok. Bunlardan birini seçmek, herhalde o kadar kolay bir şey olmasa gerek... Öyle sanıyorum ki, bu durumda çoğumuza inme inerdi. Evet, şimdi şansımıza, koşullar çok daha iyi...”

Şvayk, şimdiki hapisane rejiminden yana çektiği söylevi henüz bitirmişti ki, nöbetçi polis kapıyı açtı ve seslendi:

“Şvayk, sorguya gideceksiniz, giyinin!”

Şvayk:

“Şimdi giyinirim,” cevabını verdi. “Buna karşı hiçbir sözüm yok. Yalnız, işin içinde bir yanlışlık olmasından korkuyorum. Az önce sorgu sırasında beni kovmuşlardı. Sonra, arkadaşlarım bu gece bir sefer olsun sorguya çekilmedikleri halde ben ikinci defadır sorguya çekiliyorum. Bundan ötürü arkadaşlarımın darılmasından korkuyorum. Haksızlık ettiğimi söyleyebilirler...”

“Gevezeliği bırakın da dışarı çıkın!”

Şvayk, kendini yine o canı suratlı adamın karşısında buldu. Canı suratlı adam, bir başlangıca filan lüzum görmeden, doğrudan doğruya:

“Hepsini kabul ediyor musunuz?” diye sordu.

Şvayk, saflık dolu mavi gözlerini merhametsiz adama dikerek yumuşak bir sesle:

“Yüksek efendimiz, benim hepsini kabul etmemi istiyorsanız, kabul ediyorum. Bana bundan bir zarar gelmez. Ama siz,

‘Şvayk, hiçbir şeyi kabul etmeyiniz!’ dersiniz, ben son nefesime kadar direnir, hiçbir şeyi kabul etmem.”

Sert görünüşlü adam zaptın altına bir şeyler karaladı. Sonra kalemi Şvayk’a uzatarak imza etmesini söyledi.

Şvayk, kendisine uzatılan zaptı, “Bana karşı yöneltilen bütün suçlamaların doğruluğunu kabul ediyorum, Jozef Şvayk,” sözleriyle tamamlayarak imzaladı.

Şvayk, zaptı imzaladıktan sonra, sert yüzlü adama dönerek:

“Daha başka bir şey imzalayacak mıyım? Yoksa yarın sabah mı geleyim?”

“Yarın sizi Ağır Ceza Mahkemesine gönderecekler!”

“Yüksek efendimiz, acaba saat kaçta? Allah göstermesin, uyuyup kalırım da...”

Şvayk’ın önünde durmakta olduğu masanın öteki tarafından ikinci sefer, “Defol!” kükremesi duyuldu.

Şvayk, pencereleri demir kafesli odasına dönerken, yanındaki polise:

“Sizin burada işler, sessiz sedasız, pürüzsüz yürütülüyor,” dedi.

Şvayk, odasına girip de arkasından kapı kapanınca, arkadaşları onu soru yağmuruna tuttular. Şvayk:

“Ben şimdi, belki de Velihaht Ferdinand’ı benim öldürmüş olabileceğimi kabul ettim,” dedi.

Odadakilerin altısı da büyük bir dehşet içinde yataklarına girip battaniyelerini başlarına çektiler. İçlerinden yalnız Bosnalı:

“Bravo doğrusu!” dedi.

Şvayk, yatağına girerken:

“Burada bir çalar saat olmayışı ne kadar da kötü!” diye söylendi.

Sabahleyin onu çalar saat olmadan da uyandırdılar ve saat altıda hapishane arabasıyla Bölge Ağır Ceza Mahkemesine götürdüler.

İMPARATOR FRANSUVA JOZEF'İN PORTRESİ

MLADA Boleslav'da, Petişka adlı bir kırtasiyeci vardı. Petişka'nın dükkânı, kışlaların tam karşısında idi. Petişka, imparatorun doğum gününde ve öteki resmî günlerde evine, imparatorluğun sarı siyah bayrağını asmayı, subay kulübünü kâğıt fenerlerle süslemeyi asla ihmal etmezdi. Bundan başka Petişka, Avusturya-Macar İmparatoru Fransuva Jozef'in portrelerini de bütün Mlada Boleslav bölgesindeki Yahudi meyhanelerine, köy jandarma karakollarına satardı. Gerçi bu portreleri, bölge okullarına da seve seve satmaya hazırdı ama portrelerin boyları, Bölge Milli Eğitim Müdürlüğünün kabul ettiği ölçüye uymuyordu. Nitekim, bir gün, portrelerini satmak üzere Bölge Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurduğu zaman, Bölge Milli Eğitim Müdürü kendisine şu cevabı vermişti:

“Sayın Bay Petişka, çok çok üzülerek söyleyeyim ki, bize sunduğunuz imparator, gerektiğinden çok büyük. Bölge Milli Eğitim Meclisinin bu konuda kabul ettiği 1891 tarihli ölçüye uymuyor. Bölge Milli Eğitim Meclisinin kararına göre imparator hazretleri biraz daha kısa olmalıdır. Bu kararda imparator hazretlerinin boyu 48 santimetre, eni ise 36 santimetre olarak belirtilmiştir, oysa sizin imparatorunuzun boyu 50, eni ise 40 santimetredir. Elinizde imparator hazretlerinin iki bin portresi bulunduğunu söylüyorsunuz! Bu acayip resimleri bize satabileceğinizi hiç ummayın!.. İmparatorumuz, birinci, hatta ikinci mal olmak şöyle dursun, üçüncü mal... Baksanıza şu bıyıklara... Sanki tarak yüzü görmemiş. Sonra burnuna öylesine çok kırmızı boya sürülmüş ki... Üstelik gözleri de şaşlı...”

Milli Eğitim Müdürünün bu sözlerinden yıldırımla vurulmuşa dönen Petişka, evine dönünce karısına:

“Şu bizim moruk imparator yüzünden adamakıllı şapa oturduk,” diye acı acı dert yandı.

Bu olay savaştan önce olmuştu. Kısacası, imparator hazretlerinin iki bin portresi Petişka’nın başına bela olmuştu.

Savaş çıkınca Petişka, elindeki malları satabileceği umuduyla çok sevindi. Hemen, gözleri kanlı ihtiyarı vitrinine asarak altına şöyle bir ilan koydu:

“Kârlı bir alışveriş: İmparator Fransuva Jozef 15 krona.”

Bu ilanın yardımıyla altı portre satıldı. Bunlardan beşini, yeni silah altına alınan ihtiyat erlerine savaş heyecanı aşlamak için dükkânın karşısındaki kışlalardan satın almışlardı. Birini ise köşedeki tütüncü dükkânının sahibi ihtiyar Şimar satın aldı. Bu Avusturyalı yurtsever, uzun bir pazarlıktan sonra portreyi 12 krona satın almış, bu arada kırtasiyeci Petişka’yı kefen soyuculukla suçlamıştı.

Savaş gittikçe kızışıyor, ama imparator hazretleri Petişka’nın gazete reklamlarına rağmen yine de satılmıyordu. Petişka bu konuda cimrilik göstermemiş, *Halkın Sesi* ve *Halk Politikası* adlı gazetelere şöyle bir ilan vermişti:

“Bu ağır günlerde, hiçbir Çek’in evinde, 15 krona satılmakta olan çilekeş hükümdarın portresi eksik olmamalıdır.”

Ama nafiye.

Petişka sipariş yerine Emniyet Müdürlüğünden bir çağrı aldı. Emniyet Müdürlüğünde kendisine, bundan böyle gazetelere vereceği ilanlarda “ağır günler”, “çilekeş hükümdar” gibi sözler kullanmaması, bunların yerine “şanlı günler”, “muzaffer hükümdar” gibi sözler yazması sıkı sıkıya tembih edildi. Ayrıca, bu öğütlere kulak asmadığı takdirde başının derde gireceği de kendisine bildirildi. Bu durum karşısında Petişka gazetelere şöyle bir ilan verdi: